

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

66 Soruda ANAYASA MAHKEMESİNE Bireysel Başvuru

Dr. Hüseyin EKİNCİ

Dr. Musa SAĞLAM

Funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL
OF EUROPE
CONSEIL
DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

66 SORUDA ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU

Dr. Hüseyin EKİNCİ

Dr. Musa SAĞLAM

Bu kitapçık Avrupa Birliği, Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilen ve Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyinin Ortak Programı olan “Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında basılmıştır. Projenin ihale makamı Merkezi Finans ve İhale Birimidir.

Funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

© Council of Europe / Avrupa Konseyi, (2012)
© T.C. Anayasa Mahkemesi

Kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir, çoğaltılabilir.

Bu kitapçıkta yer verilen görüş ve öneriler kitapçığın yazarlarının kişisel değerlendirmelerini yansıtmakta olup Anayasa Mahkemesini bağlamamaktadır.

Bu kitapta yer alan değerlendirmeler yazarların kişisel fikirleridir. Söz konusu değerlendirmelerden, bu değerlendirmelerde sözü edilen hukukî belgeler üzerinde Avrupa Birliğine veya Avrupa Konseyine üye devletlerin yönetimlerini, Avrupa Birliğinin veya Avrupa Konseyinin yasal organlarını ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini veya Avrupa Konseyinin uluslararası sözleşmelerine dayanılarak tesis edilmiş herhangi bir kurumu bağlayıcı nitelikte resmî yorumlar yapıldığı anlamı çıkarılmamalıdır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz..... 7

I. GENEL AÇIKLAMALAR

1. Bireysel başvuru nedir?..... 9
2. Bireysel başvurunun temel nitelikleri nelerdir? 9
3. Bireysel başvuru yolu hangi ülkelerde uygulanmaktadır? 10
4. Ülkemizde bireysel başvuru kurumuna neden ihtiyaç duyulmuştur? 10
5. Bireysel başvuruyla ilgili hukuki düzenlemeler nerelerde bulunmaktadır?..... 12

II. ANAYASA MAHKEMESİNİN YETKİSİNİN KAPSAMI

6. Bireysel başvuruya konu edilebilecek temel haklar nelerdir?..... 12
7. Hangi tür kamu gücü işlemleri aleyhine bireysel başvuru yapılabilir? 13
8. Genel düzenleyici işlemler aleyhine bireysel başvuru yapılabilir mi? 13
9. Genel işlemler haricinde hangi işlemler bireysel başvuru kapsamı dışında bırakılmıştır? 14
10. Herkes bireysel başvuru yapabilir mi? 14
11. Yabancı ülke vatandaşlarına da bu hak tanınmış mıdır? 14
12. Tüzel kişiler bireysel başvuru yapabilir mi? 15
13. Mahkemenin yer bakımından yetkisi nedir? 15

III. ANAYASA MAHKEMESİNDE BİREYSEL BAŞVURULARI İNCELEYEN BİRİMLER

14. Anayasa Mahkemesinin oluşumu nasıldır?..... 15
15. Bireysel başvurular Anayasa Mahkemesinde hangi organlar tarafından incelemektedir?..... 16
16. Genel Kurulun bireysel başvurulara ilişkin bir görevi var mıdır? 16
17. Raportörlerin bireysel başvurudaki işlevi nedir? 16

IV. BİREYSEL BAŞVURUNUN ŞEKİL ŞARTLARI

18. Bireysel başvurunun şekil şartları nelerdir?..... 17
19. Başvuru formu nereden ve nasıl temin edilebilir? 17
20. Başvuru yapılırken ya da başvurunun ilerleyen aşamalarında avukat tutulması zorunlu mudur? Mahkeme önünde başvurucuyu kimler temsil edebilir? 17
21. Başvuru formuna hangi belgelerin eklenmesi gerekmektedir? 18
22. Başvuru formuna eklenmesi gerekli belgelere başvurucu erişemiyorsa ne yapılmalıdır? 18
23. Başvuru ile ilgili koşullarda sonraki aşamalarda herhangi bir değişiklik olması hâlinde başvurucu ne yapılmalıdır?..... 19
24. Başvuruda kimlik gizli tutulabilir mi? 19
25. Başvuru harca tâbi midir? Ödeme gücü olmayanlar ne yapılmalıdır? 20
26. Başvuru formunda ya da eklerinde eksiklikler varsa başvuru hakkında ne tür bir işlem yapılmaktadır? 20

V. BİREYSEL BAŞVURUNUN MADDİ ŞARTLARI

27. Bireysel başvurunun maddî şartları nelerdir?..... 21
28. Güncel ve kişisel bir hakkın doğrudan etkilenmesi neyi ifade etmektedir?.... 21
29. İdari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmesi neyi ifade etmektedir?.... 22
30. Bireysel başvuruda öne sürülen temel hak ihlali iddiasının diğer yargı mercileri önünde ileri sürülmesi gerekli midir? 23
31. Başvurucunun olağan başvuru yollarını kullanmaması nedeniyle kesin hüküm hâline gelen kamu işlemi aleyhine bireysel başvuru yapılabilir mi? .23
32. Başvurunun anayasal açıdan önem taşıması neyi ifade etmektedir?..... 24

VI. BİREYSEL BAŞVURUNUN SÜRESİ

33. Hangi tarihten itibaren Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılabilir? 25
34. Bireysel başvuru için bir süre sınırlaması var mıdır? Bu sürelerin başlangıcı nedir? Ne zaman başvuru yapılabilir? 25
35. Başvurucu mazereti nedeniyle belirtilen sürede başvurusunu yapamamışsa, bunun telafisi mümkün müdür?..... 26

VII. BİREYSEL BAŞVURULARIN YAPILMASI

36. Bireysel başvuru nasıl yapılır? Mutlaka Anayasa Mahkemesine şahsen başvurulması mı gereklidir?26
37. Başvuru formunun teslim edildiği mahkemeler ya da yurt dışı temsilciliklerde ne gibi işlemler yapılmaktadır?27
38. Bireysel başvurunun posta yoluyla yapılması mümkün müdür?27
39. Başvurucular Anayasa Mahkemesi ile yazışmalarını nasıl yapacaklardır? .27
40. Başvurucu, başvurusu ile ilgili olarak ilerleyen aşamalarda bilgilendirilmekte midir?28
41. Başvurucu, hangi süreler içinde başvurusunun karara bağlanmasını beklemelidir?28

VIII. BİREYSEL BAŞVURULARIN İNCELENMESİ

42. Anayasa Mahkemesince bireysel başvuru çerçevesinde yapılacak incelemenin kapsamı nedir?29
43. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yeni bir itiraz ya da temyiz yolu mudur?29
44. Başvurunun idari yönden reddi nedir? Buna karşı itiraz mümkün müdür?.....30
45. Bireysel başvuruların Bölüm ve Komisyonlar arasında dağıtımı nasıl yapılır? 30
46. Bireysel başvuruların incelenme sırası nasıldır?30
47. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruların incelenmesinde resen bilgi ve belge toplayabilir mi ve gerekli gördüğü kişileri dinleyebilir mi?.....31
48. Anayasa Mahkemesi tanık dinleyebilir mi, bilirkişi atayabilir mi, keşif ya da duruşma yapabilir mi?31
49. Bireysel başvurunun incelenmesinde Anayasa Mahkemesine ulaşan bilgi ve belgeler başvuru ile paylaşılacak mıdır?.....32
50. Bireysel başvuru yapılması, başvuruya konu kamu işleminin infazını ya da icrasını durdurur mu?32
51. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruda tedbir kararı verebilmesinin şartları nelerdir?32
52. Anayasa Mahkemesi, AİHM önündeki başvurularda olduğu gibi dostane çözüm yolunu kullanabilecek midir?.....33
53. Davadan feragat mümkün müdür? Sonuçları nelerdir?33

IX. ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL BAŞVURUDA VERDİĞİ KARARLAR

54. Bireysel başvuruya ilişkin verilebilecek kararlar nelerdir?.....33
55. Kabul edilebilirlik kararı ile esasa ilişkin karar arasındaki fark nedir?.....34
56. Komisyonlarca kabul edilebilir bulunan başvuru hakkında sonradan kabul edilemezlik kararı verilebilmesi mümkün müdür?.....34
57. Bireysel başvuruda düşme kararı verilebilir mi?.....34
58. Anayasa Mahkemesi esasa ilişkin hangi kararları verebilir ve bu kararların özelliği nedir?.....35
59. Bölümlerce verilen bir hakkın ihlal edildiği yönündeki kararın sonuçları nelerdir?.....35
60. Kararlar kimlere tebliğ edilmektedir?.....36
61. Hangi kararların yayımlanması gereklidir?.....36
62. Mahkeme kararlarına karşı itiraz imkânı var mıdır? Bu kararlar bağlayıcı mıdır?.....36
63. Bireysel başvuru hakkının kötüye kullanımı hâlinde bir yaptırım uygulanmakta mıdır?.....37

X. BİREYSEL BAŞVURU BAĞLAMINDA AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE ANAYASA MAHKEMESİ İLİŞKİSİ

64. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yolunu kapatmakta mıdır?.....37
65. Bireysel başvuru yargılama sürelerini uzatmakta mıdır, yargı kararlarının kesinleşmesinde gecikmelere neden olacak mıdır?.....38
66. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruları incelerken Anayasa'yı mı yoksa Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni mi esas alacaktır?.....39

ÖNSÖZ

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, 7.5.2010 günlü, 5982 sayılı *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*'un 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandumla kabul edilmesiyle hukuk sistemimize girmiş yeni bir hak arama yoludur. Yeni olmasının yanında hem mevcut idari ve yargısal hak arama yollarından hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde düzenlenen bireysel başvuru mekanizmasından farklılıklar içermesi bu yolun tanıtılmasını daha da önemli hale getirmektedir. Bu nedenle 23 Eylül 2012 tarihinde uygulanmaya başlayacak olan bireysel başvuruya ilişkin kapsamlı ve nesnel bilgiler sunmak için *"66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru"* kitapçığı hazırlanmıştır.

Bu kitapçık; Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapacak kişiler ile onlara hukuki destek sağlayacak avukatlar yanında bu alanda temel bilgilere erişmek isteyen herkese yönelik olarak kaleme alınmıştır. Kitapçıkta, ilgililerin başvuru konusunda karşılaşılabilecekleri düşünülen sorunlar sorularla formüle edilerek bunlara cevap verilmeye çalışılmıştır. Böylece en azından başlangıçta ortaya çıkacak bazı tereddütlerin mümkün olduğu ölçüde giderilmesi hedeflenmiştir. Kuşkusuz bireysel başvuru uygulanmaya başladığında yeni soru ve sorunlar ortaya çıkabilecektir. Bunların çözümü ise Anayasa Mahkemesinin içtihadı ile sağlanacaktır.

"66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru" kitapçığında sorular, metnin daha anlaşılır kılınması ve sorulara erişimi kolaylaştırmak için 10 başlık halinde gruplandırılmıştır: İlk olarak bireysel başvuruya ilişkin genel açıklamaları içeren sorulara (I) yer verilmiştir. Daha sonra Anayasa Mahkemesinin kişi, yer, zaman ve konu bakımından yetkisi (II) ile Mahkemede bireysel başvuruyu inceleyen birimleri tanıtan sorular (III) sıralanmıştır. Bireysel başvurunun şekli (IV) ve maddi şartları (V) ile başvuru süresine ilişkin sorular (VI) ise izleyen başlıklarda ele alınmıştır. Mahkemeye başvuruların nasıl yapılacağı (VII) ve bunların Mahkemede hangi usuller izlenerek inceleneceğinin açıklandığı soruları (VIII) içeren başlıkların ardından ise Mahkemenin verdiği kararlar ve sonuçlarına ilişkin sorular (IX) bir araya getirilmiştir. Son olarak ise Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ilişkisine dair soruların toplandığı bölüm (X) yer almaktadır.

Anayasa Mahkemesine bireysel başvurunun tanıtılmasında yararlı olacağına inandığımız bu kitapçığın hazırlanması sürecinde görüş ve önerileri ile katkıda bulunanlara minnettarlığımızı belirtmek isteriz.

Dr. Hüseyin EKİNCİ

Dr. Musa SAĞLAM

I. GENEL AÇIKLAMALAR

1. Bireysel başvuru nedir?

Bireysel başvuru, temel hak ve özgürlükleri kamu gücünün işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle ihlal edilen bireylerin diğer başvuru yollarını tükettikten sonra başvurdukları istisnai ve ikincil nitelikte bir hak arama yolu olarak tanımlanabilir.

12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halkoylaması ile 1982 Anayasası'nın yargıya ilişkin hükümlerinde önemli değişiklikler içeren 5982 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Bu değişiklikler içinde en dikkat çekenlerden biri de 1960'lı yıllardan beri ülkemizde tartışılan bireysel başvuru hakkının yeni bir hak arama yolu olarak hukuk düzenimize girmesidir.

Bundan böyle kişiler, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamındaki birinin ihlal edilmesi durumunda Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilirler.

2. Bireysel başvurunun temel nitelikleri nelerdir?

Bireysel başvuru yolunun temel niteliklerinin şu şekilde sıralanması mümkündür:

- a. Bireysel başvuru, Anayasa'da belirtilen hakları ihlal edilenlere tanınan özel bir hak arama yolu olup diğer hak arama yollarına göre yöntemi ve sonuçları itibarıyla farklı yönleri bulunmaktadır.
- b. Bireysel başvurunun varlık nedeni, Anayasa'da güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesini önlemek; ihlal gerçekleşmişse ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmaktır.
- c. Bireysel başvuru kural olarak kamu gücü işlemlerine karşı yapılır. Dolayısıyla bireysel başvuruda kamu gücü karşısında korumasız durumdaki bireyin haklarının garanti altına alınması temel amaçtır.

- ç. Bireysel başvuru, ikincil nitelikte bir kanun yoludur. İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi, öncelikle tüm idare ve yargı mercilerinin görevidir. Zira idare ve yargı mercileri bireysel hak ihlallerinin önlenmesinde daha etkin konumdadırlar. Bu nedenle söz konusu şikâyetlerin Anayasa Mahkemesine intikal ettirilmesinden önce ilgili mercilerin bu ihlalleri gidermeleri beklenir.
- d. Bireysel başvuru, ek bir istinaf ya da temyiz yolu da değildir. Kanun yolunda ortaya çıkan her türlü hukuka aykırılığın giderilmesi değil, ancak Anayasa'da işaret edilen haklardan birinin ihlali iddiası, bireysel başvuruya konu olabilmektedir.

3. Bireysel başvuru yolu hangi ülkelerde uygulanmaktadır?

Bireysel başvuru kurumu, uygulama kapsamı ülkeden ülkeye farklılık gösterse de başta Almanya, Avusturya, İspanya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, İsviçre, Belçika, Rusya, Meksika, Brezilya, Arjantin ile diğer Latin Amerika ülkeleri olmak üzere, Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda ve Güney Kore gibi 40'tan fazla ülkede uygulanmaktadır.

Anglo-Amerikan hukukunda teknik anlamda bireysel başvuru kurumu olmasa da, "*writ of certiorari, writ of mandamus veya writ of prohibition*" adı verilen kanun yolları bireysel başvuruyla benzer işlemlere sahiptirler.

4. Ülkemizde bireysel başvuru kurumuna neden ihtiyaç duyulmuştur?

Bireysel başvuru kurumunun kabul edilmesindeki en önemli amaç, temel hak ihlallerinin iç hukukta ortadan kaldırılması ve buna bağlı olarak ülkemiz aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) yapılan başvuruların sayısının azaltılmasıdır.

Ülkemiz AİHS'ye 1954 yılında taraf olmuş, AİHM'e bireysel başvuru yolunu 1987'de AİHM'in zorunlu yargılama yetkisini ise 1990'da kabul etmiştir. AİHM önünde ülkemiz aleyhine açılmış 2011 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 20 bin civarında dava derdest bulunmaktadır. Bu başvuruların büyük bir kısmı yargının işleyişiyle ilgilidir.

Avrupa Konseyine üye diğer ülkelerin istatistiklerine bakıldığında, iç hukukunda etkin bireysel başvuru yolu bulunan ülkeler aleyhine açılmış AİHM önünde çok az sayıda dava olduğu görülmektedir. Yine AİHM tarafından bu ülkeler aleyhine verilen ihlal kararları az sayıdadır (Almanya ve İspanya örnekleri).

Avrupa Konseyinin çeşitli organları da Sözleşme'nin iç hukukta uygulanmasını sağlamaya yönelik mekanizmaları kurmaları yönünde taraf devletlere yükümlülüklerini hatırlatmaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 2004(6) sayılı Tavsiye Kararında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki dava yükünün azaltılabilmesi için bireysel başvuru yönteminin iç hukukta tanınmasının gerekliliğine değinilmiştir.

Bu kapsamda 19 Şubat 2010 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen *Interlaken Deklarasyonu* ile taraf devletler iç hukuklarında Sözleşme'yi uygulayıcı ve temel hak ihlallerini etkin bir şekilde ortadan kaldıracak mekanizmaları en kısa sürede kurma taahhüdünde bulunmuşlardır.

Öte yandan Venedik Komisyonunun 85. Genel Kurul toplantısında kabul edilen *Anayasa Yargısına Bireysel Erişime İlişkin Rapor*'un 82. paragrafında bu etkili mekanizmalardan en önemlisinin anayasa mahkemelerine bireysel başvuru hakkının tanınması olduğu vurgulanmaktadır.

Ülkemizde Anayasa Mahkemesi tarafından 2004 yılında hazırlanan ve bireysel başvuruyu da içeren anayasa değişikliği önerisi, Venedik Komisyonu tarafından 29.06.2004 tarihli ve 296/2004 sayılı görüş ile olumlu bulunmuştur. Ayrıca Venedik Komisyonu 18 Ekim 2011 tarihli ve 612/2011 sayılı görüşü ile 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'u değerlendirmiş ve bireysel başvuru ile ilgili düzenlemelerin diğer Avrupa ülkelerinde zaten bilinen örnekleri takip ettiğini ve Avrupa standartlarına uygun olduğunu tespit etmiştir.

Dolayısıyla Avrupa Konseyi kurumları açısından esas olan taraf devletlerin iç hukuklarında insan hakları ihlallerini giderici mekanizmaları oluşturmalarıdır. Anayasa Mahkemesine tanınan bireysel başvuru, kuşkusuz bu mekanizmalardan en önemlisidir.

Ayrıca bireysel başvuru, ülkemizde insan haklarının etkin bir şekilde korunması suretiyle hukuk ve demokrasi standartlarının yükseltilmesine imkân sağlayacaktır.

5. Bireysel başvuruyla ilgili hukuki düzenlemeler nerelerde bulunmaktadır?

Bireysel başvuru 12 Eylül 2010 tarihinde düzenlenen referandumla kabul edilen 5982 sayılı Kanun'un 1982 Anayasası'nın 148. ve 149. maddelerinde yaptığı değişiklikler ve Anayasa'nın Geçici 18. maddesi hükümleri ile hukuk sistemimize girmiştir.

30.3.2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un özellikle 45 ilâ 51. maddeleri bu Anayasa hükümlerini daha somut hâle getiren düzenlemelere yer vermektedir.

12/7/2012 tarihli ve 28351 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü de bireysel başvurunun işleyişi konusunda oldukça ayrıntılı hükümler içermektedir.

II. ANAYASA MAHKEMESİNİN YETKİSİNİN KAPSAMI

6. Bireysel başvuruya konu edilebilecek temel haklar nelerdir?

Bireysel başvuru, Anayasa'da yer alan temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu Protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlalinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden kişiler tarafından yapılabilir.

Örneğin yaşama hakkı, işkence ve eziyet yasağı, zorla çalıştırma yasağı, kişi hürriyeti ve güvenliği, hak arama hürriyeti, suç ve cezaların kanuniliği, özel hayata, aile hayatına, konut ve haberleşmeye saygı, düşünce, din ve vicdan hürriyeti, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, toplantı ve örgütlenme hürriyeti, mülkiyet hakkı, serbest

seçim hakkı, temel hak ve hürriyetlerin korunması, eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi, eşitlik ve etkili başvuru hakkı bu kapsamda sayılabilecek haklardandır.

7. Hangi tür kamu gücü işlemleri aleyhine bireysel başvuru yapılabilir?

Bireysel başvuru ihlale neden olduğu ileri sürülen kamu gücü işlemleri aleyhine yapılabilir. Bireysel başvuru konusu kamu gücü davranışı bir eylem ya da işlem şeklinde olumlu bir davranış olabileceği gibi, yapılması gereken bir işlem ya da eylemin yapılmaması biçiminde olumsuz bir davranış da olabilecektir.

Kamu gücünün ihmali nitelikteki işlemlerinin bireysel başvuruya konu edilebilmesi, ancak kamu organlarının bir işlemde bulunma zorunluluğunun olduğu hâllerde mümkün olabilecektir.

Öte yandan bireysel başvuruya konu olabilecek olan işlemler, bireyler bakımından bağlayıcı ve emredici kamu gücü işlemleridir. Başvuru konusu olabilecek işlemin bireyin temel anayasal hakkını ihlal etmesi gerekeceğinden, bağlayıcı nitelikte olmayan işlemler (örn. genel direktifler, kurum içi görüş bildirimleri, bilirkişi raporları, öneri ya da tavsiyeler vs.) bireysel başvuru konusu edilemez.

8. Genel düzenleyici işlemler aleyhine bireysel başvuru yapılabilir mi?

Yasama işlemleri (kanun, içtüzük vb.) ile idarenin düzenleyici işlemleri (tüzük, yönetmelik vb.) doğrudan bireysel başvuruya konu edilemez.

Ancak bu durum, yasama işlemi ya da düzenleyici işlemin kişiye uygulanması ve bunun da bir hak ihlaline yol açması hâlinde söz konusu uygulama işlemi aleyhine bireysel başvuru yapılmasına engel oluşturmamaktadır.

9. Genel işlemler haricinde hangi işlemler bireysel başvuru kapsamı dışında bırakılmıştır?

Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler aleyhine hiçbir şekilde bireysel başvuru yapılamaz. Bu açıdan Anayasa Mahkemesinin yaptığı denetimin türü önemli değildir. Anayasa Mahkemesinin kararı, ister Yüce Divan sıfatıyla hareket ederken isterse siyasi partilerin anayasallık veya malî denetimi çerçevesinde verilsin, bireysel başvuruya konu yapılması mümkün değildir.

Öte yandan Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, Yüksek Askeri Şuranın terfii işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararları gibi Anayasa'nın açıkça yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi önüne getirilmesi imkânı olmayan işlemlerdir.

10. Herkes bireysel başvuru yapabilir mi?

Anayasa ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'a göre, kamu gücünün bir işlemi nedeniyle "*Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin*" ihlal edildiğini iddia eden "*herkes*" bireysel başvuru hakkına sahiptir. Ancak "*herkes*" ifadesinin bireysel başvurunun niteliğinden kaynaklanan bazı sınırları vardır ve Kanun bu konuya açıklık getiren bir düzenleme yapmıştır.

11. Yabancı ülke vatandaşlarına da bu hak tanınmış mıdır?

Yabancılar için başvuru hakkı sadece yabancılara tanınan haklarla sınırlı olarak kabul edilmiştir: "*Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz*".

Bu nedenle salt Türk vatandaşlarının sahip olduğu seçme ve seçilme hakkı gibi konularda yabancıların yaptığı başvurular reddedilir. Bununla birlikte yabancılar, örneğin yaşama hakkı ya da işkence ve eziyet yasağının kamu gücünün işlemleri nedeniyle ihlal edildiğini

iddia ederek Anayasa Mahkemesine başvurabilirler. Öte yandan yabancılarla sınırlı biçimde tanınmış haklar bakımından ise (toplantı ve gösteri yürüyüşü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü vb.) ancak hukukun kendilerine tanıdığı sınırlar çerçevesinde bireysel başvuruda bulunulabilmesi mümkündür.

12. Tüzel kişiler bireysel başvuru yapabilir mi?

Özel hukuk tüzel kişileri örgütlenme hürriyeti veya hak arama hürriyeti bağlamında sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir. Bunların kendi üyelerinin haklarını savunmak amacıyla başvuruda bulunmaları kabul edilmiştir. Kamu gücünün sağladığı ayrıcalık ve yükümlülükleri kullanan kamu tüzel kişilerine ise bireysel başvuru hakkı tanınmamıştır.

13. Mahkemenin yer bakımından yetkisi nedir?

Bireysel başvuruya konu işlemin, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik yetkisini kullandığı coğrafi alanlardaki kamu gücü işlemi olması gerekir. Türkiye'nin tanıdığı bir başka devletin egemenlik alanı içinde o devletin kamu gücü işlemleri nedeniyle haklarının ihlal edildiğini ileri sürenler Anayasa Mahkemesine başvuru yapamazlar.

III. ANAYASA MAHKEMESİNDE BİREYSEL BAŞVURULARI İNCELEYEN BİRİMLER

14. Anayasa Mahkemesinin oluşumu nasıldır?

Anayasa Mahkemesi; Genel Kurul, iki Bölüm ve altı Komisyondan oluşmaktadır. Genel Kurul 17 üyeden kuruludur, başkan ve en az oniki üye ile toplanır ve kural olarak katılanların salt çoğunluğu ile karar alır.

Bölümler, başkanvekilleri hariç yedi üyeden oluşur, başkanvekili başkanlığında en az dört üye ile toplanır ve katılanların salt çoğunluğu ile karar alır.

Komasyonlar iki üyeden oluşur, iki üye ile toplanır ve oybirliği ile karar alırlar.

15. Bireysel başvurular Anayasa Mahkemesinde hangi yargısal organlar tarafından incelemektedir?

Kural olarak Anayasa Mahkemesinde bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi ikişer üyeden oluşan Komisyonlar; esas incelemesi ise bir başkanvekili başkanlığında dört üye ile toplanan Bölümlerce yapılmaktadır.

Bununla beraber Bölümler, bazı hâllerde başvuruların kabul edilebilirliği konularında incelemede bulunmaya yetkilidirler. Bölümlerin kabul edilebilirlik ve esas incelemesini birlikte yapabilmeleri de mümkündür.

16. Genel Kurulun bireysel başvurulara ilişkin bir görevi var mıdır?

Genel Kurulun bireysel başvuruların kabul edilebilirlik ve esasının karara bağlanmasında herhangi bir görevi bulunmamaktadır. Genel Kurulun bireysel başvuruya ilişkin tek yetkisi, Bölümlerin bireysel başvurulara ilişkin verdiği kararlar arasındaki içtihat farklılıklarını karara bağlamaktır.

17. Raportörlerin bireysel başvurudaki işlevi nedir?

Komisyonlarda ve Bölümlerde görevlendirilen raportörler, Kanun'da ve İçtüzük'te gösterilen bireysel başvuruya ilişkin görevleri yaparlar. Bireysel başvurunun kabul edilebilirliği veya esasına ilişkin karar taslaklarını hazırlarlar ve bu taslakların görüşüldüğü toplantılara katılırlar.

Bireysel başvuru raportörleri, başvurularla ilgili dosyalara dâhil edilmesi gerekli görülen bilgi ve belgelerin ilgili kurum ve kuruluşlardan istenmesine ilişkin yazışmaları yürütürler. Gerekli tebligatları yaptırır ve takip ederler.

Başkanın onayı ile Bölüm Başkanları tarafından bireysel başvuru raportörlerine gerektiğinde yapılması istenen görevin kapsamı ve niteliği de gösterilmek suretiyle tanık veya uzman dinleme ve benzeri görevler verilebilir.

IV. BİREYSEL BAŞVURUNUN ŞEKİL ŞARTLARI

18. Bireysel başvurunun şekil şartları nelerdir?

Bireysel başvuruların Bireysel Başvuru Formu kullanılarak veya başvuru formunda bulunması gereken bütün bilgileri içeren ve aynı formatta olan bir dilekçeyle yapılması zorunludur. Bu formda istenen bilgiler, tam ve okunaklı bir şekilde doldurulmalı ve başvurucu tarafından imzalanmalıdır. Başvurucunun şayet bir avukatı ya da kanuni temsilcisi varsa form bunlar tarafından imzalanır.

Form, sadece başvurunun esasına yönelik ve başvurunun karara bağlanmasında zorunlu olan özlü bilgileri içermeli ve form toplamda ekleri hariç 10 sayfayı geçmemelidir. Sayfa sayısı belirtilenden fazla ise başvurucunun ayrıca başvuru formuna "Açıklamalar" kısmının en fazla 10 sayfalık bir özetini eklemesi gerekir. 10 sayfalık özeti eklenmemesi bir eksiklik olduğundan verilen süreye rağmen giderilmemesi hâlinde başvurunun reddi kararı verilebilecektir.

Öte yandan başvuru formuna İttüzüğün 59. maddesinde sayılan belgeler ya da onaylı örneklerinin, dosyanın içeriği gerektirdiğinde, eklenmesi gerekir.

Son olarak başvuru formuna ek sunulan belgelerin tarih sırasına göre numaralandırılarak, her bir belgeyi tanımlayıcı başlıklar hâlinde dizi pusulasına bağlanması gerekir.

19. Başvuru formu nereden ve nasıl temin edilebilir?

Başvuru formu, 12/7/2012 tarihli ve 28351 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi İttüzüğü Ekinde mevcuttur. Bu formun bir örneği ve formun doldurulmasına ilişkin "Bireysel Başvuru Formu Kılavuzu", Anayasa Mahkemesinin internet sitesinde de (www.anayasa.gov.tr) bulunmaktadır.

20. Başvuru yapılırken ya da başvurunun ilerleyen aşamalarında avukat tutulması zorunlu mudur? Mahkeme önünde başvurucuyu kimler temsil edebilir?

Bireysel başvuruda ilke olarak başvurunun bizzat başvurucu tara-

findan yapılması ve yürütülmesi esası benimsenmiştir. Başvuru yapılırken veya incelemenin ilerleyen aşamalarında avukat tutulması mümkün ise de bu konuda bir zorunluluk bulunmamaktadır. Avukat aracılığıyla yapılan başvurularda, buna ilişkin vekâletnamenin başvuru ekinde sunulması şarttır.

Başvurunun, kanuni temsilci tarafından da bu konudaki yetki belgesi sunulmak suretiyle yapılabilmesi ve yürütülmesi de mümkündür.

Başvurucunun avukatı ya da kanuni temsilcisi varsa onunla yapılan yazışmalar ya da ona yapılan tebligatlar başvurucuya yapılmış sayılır.

21. Başvuru formuna hangi belgelerin eklenmesi gerekmektedir?

Başvuru formuna aşağıdaki belgelerin asılları ya da onaylı örneklerinin eklenmesi gerekmektedir. Belgelerin asıllarının gönderilmesi hâlinde bunlar başvurucuya iade edilmeyecektir:

- a. Kanuni temsilci veya avukat vasıtasıyla takip edilen başvurularda başvurucuyu temsile yetkili olduğuna dair belge.
- b. Harcın ödendiğine dair belge.
- c. Nüfus cüzdanı örneği, başvurucu yabancı ise geçerli kimlik belgesi.
- ç. Tüzel kişilerde tüzel kişiliği temsile yetki belgesi.
- d. Nihai karar ya da işlem tebliğ edilmişse tebellüğ belgesi.
- e. Dayanılan belgelerin asılları ya da onaylı örnekleri.
- f. Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve buna ilişkin belgeler.
- g. Başvuru süresinde yapılamamışsa mazereti ispatlayan belgeler.

Sunulacak belgeleri birbirine tutturmak için zımbalanmaması, yapıştırılmaması ya da bağlanmaması gerekir. Tüm sayfalar sırasına göre numaralandırılmalıdır.

22. Başvuru formuna eklenmesi gerekli belgelere başvurucu erişemiyorsa ne yapmalıdır?

Başvurucu ihlal iddiasına dayanak gösterdiği belgeleri başvuru formu ekinde sunmakla yükümlüdür. Ne var ki, başvurucunun da-

yandığı belgeler bir resmî kurumun elinde bulunuyor ve başvuru bunları temin için her türlü hukuki girişimlerini yapmasına rağmen bu bilgi ya da belgeler kendisine verilmiyorsa, başvuru bunlara erişememe nedenlerini delilleri ile birlikte formda belirtmesi gerekmektedir. Mahkeme, başvuruyu sonuçlandırmak için belirtilen bilgi ya da belgelerin temin ve incelenmesinin gerekli olduğuna karar verdiği takdirde ilgili kurum ya da kuruluştan söz konusu bilgi ve belgeleri resen talep edebilir.

23. Başvuru ile ilgili koşullarda sonraki aşamalarda herhangi bir değişiklik olması hâlinde başvuru ne yapmalıdır?

Başvuru formu ve eklerinde sunulan hususlara ilişkin sonraki aşamalarda değişiklikler ortaya çıktığında ya da tamamen yeni bir durum belirdiğinde başvuru bu hususu en kısa sürede Anayasa Mahkemesine yazılı olarak bildirmesi gerekmektedir.

Sonradan meydana gelen değişikliklerin Anayasa Mahkemesine bildirilmemesinden doğan her türlü sorumluluk başvurucuya aittir.

24. Başvuruda kimlik gizli tutulabilir mi?

Mahkemeye yapılan başvuru belgelerinde başvuru kimlik bilgilerini gizlemesi mümkün değildir. Bu şekilde yapılan başvurular, başvuru koşullarını karşılamadıkları gerekçesiyle kayda dahi alınmayacaktır.

Ancak, başvuru daha sonraki aşamalarda yalnızca kamuya açık olan belgelerde kimliğinin gizli tutulmasını talep edebilme hakkı bulunmaktadır. Kimliğinin açıklanmasını istemeyen başvuru bunun bu belirtmesi ve yargılamanın aleniyeti ilkesinin istisnası niteliği taşıyan bu talebinin gerekçesini başvuru formunda bildirmesi gerekmektedir. Bu talep başvuruyu karara bağlayacak olan Komisyonlar ya da Bölümlerce değerlendirilecektir. Kimliğin saklı tutulması talepleri ancak istisnai durumlarda ve gerekçesi haklı bulunursa kabul edilecektir.

25. Başvuru harca tâbi midir? Ödeme gücü olmayanlar ne yapmalıdır?

Bireysel başvuru harca tâbi olup Harçlar Kanunu'na bağlı tarifede belirtilen bireysel başvuru harcının ilgili yerlere yatırılması gerekmektedir.

Başvurucunun söz konusu harcı ödeme gücünün bulunmaması hâlinde adli yardım talebinde bulunması mümkündür. Genel hükümlere göre bu konuya ilişkin talepler başvuruların kabul edilebilirliği hakkında karar verecek Bölüm veya Komisyonlar tarafından hükme bağlanır.

Bölümler veya Komisyonlar, bu yöndeki talepleri değerlendirirken başvurucunun özellikle bireysel başvuruya konu olayla ilgili diğer yargılama safhalarında adli yardımdan yararlandırılıp yararlandırılmadığını ve bu tür yardımdan yararlandırılmamış olması hâlinde ise geçen süre içinde ekonomik durumunda esaslı bir değişikliğin olup olmadığı gibi konuları dikkate alırlar. Bu nedenle başvurucunun, daha önce adli yardımdan yararlandırılmamış ise, maddi durumundaki esaslı değişikliği belgelendirmiş olması aranır.

Başvurucu, başvuru harcını ödeyemeyecek durumda ise başvuru formunun son sayfasındaki sonuç talepleri bölümünde durumunu belirterek, buna dayanak gösterdiği belgeleri forma eklemelidir.

26. Başvuru formunda ya da eklerinde eksiklikler varsa başvuru hakkında ne tür bir işlem yapılmaktadır?

Başvuru formu ve eklerinin Kanun ve İçtüzük'te belirlenen esaslara göre eksiksiz doldurulmuş olması gerekmektedir. Bireysel başvurular alındıktan sonra bu form ve ekleri Anayasa Mahkemesi ilgili birimlerin herhangi bir eksiklik bulunup bulunmadığı yönünden incelenir. Eksiklik tespit edilmesi hâlinde ise bu hususun tamamlanması veya giderilmesi için başvurucuya ya da varsa avukatına veya kanuni temsilcisine 15 gün geçmemek üzere süre verilir.

Bu süre içinde bildirilen eksikliklerin tamamlanmaması hâlinde başvuru diğer hususlar yönünden incelenmeksizin idari yönden reddedilir.

V. BİREYSEL BAŞVURUNUN MADDİ ŞARTLARI

27. Bireysel başvurunun maddi şartları nelerdir?

Bireysel başvurunun en önemli ve öncelikle üzerinde durulması gereken maddi şartları şunlardır:

- a. Başvurucunun güncel ve kişisel bir hakkının doğrudan etkilenmesi.
- b. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için kanunlarda öngörülmüş olan idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının başvuru tarafından tüketilmesi.
- c. Başvurunun anayasal açıdan önem taşıması.

28. Güncel ve kişisel bir hakkın doğrudan etkilenmesi neyi ifade etmektedir?

"Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmâl nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir". Bireysel başvuru yoluna, yalnızca temel hakkın ihlalinin şahsen mağdur durumda bulunan kişi gidebilecektir. Dolayısıyla bireysel başvuru, bir yurttaş başvurusu (actio popularis) olarak tasarlanmamıştır. Çünkü yurttaş başvurusunda kişiler hakkı ihlal edilsin veya edilmesin bir kanunun anayasaya aykırılığı iddiasını anayasa mahkemeleri önüne taşıyabilmektedirler.

"Doğrudan etkilenme" kavramı ile temel hak ihlalinin bireysel başvuruya konu olan eylem veya işlem tarafından gerçekleştirilmesi, başka bir karara veya işleme gerek kalmaksızın onun başvuranın bir hakkını etkiliyor olması anlatılmaktadır. Bu ilkenin uygulanması, başvuru konusu bireysel işlemle doğrudan ilgili olmayan kişilerin başvurularının kabul edilemez bulunarak reddedilmesi sonucunu doğuracaktır.

Bireysel başvurunun kabulünde itiraz edilen işlemin başvuruda bulunanın temel anayasal haklarından birine zarar vermiş olması *"kişisel bir hakkın ... etkilenmesi"* şartını ifade etmektedir. Bu ilkenin bir sonucu olarak özel hukuk tüzel kişilerinin (dernek, meslek örgütleri vb.) yalnızca tüzel kişiliğe ait hakların ihlal edildiği gerekçesi ile başvuruda bulunabileceği esas getirilmiştir.

Hak ihlalinin temelinde bulunduğu iddia edilen işlemin başvuru anında mevcut olması, başvuru anında var olan bir tehlikeyi işaret etmesi şartı, “güncel ... bir hakkın ... etkilenmesi” olarak ifade edilir. Kişiler bu bağlamda kendilerine hiçbir zaman uygulanmamış ve uygulanma ihtimali olmayan işlemleri bireysel başvuru konusu edemezler. Bu şart, aynı zamanda Anayasa Mahkemesine, başvurucunun bir hakkının ihlalinin güncelliğini her başvuruda yeniden değerlendirme mecburiyetini de getirmektedir.

29. İdari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmesi neyi ifade etmektedir?

Temel anayasal haklarından birinin ihlal edildiğini iddia eden herkes, ilk önce bu alanda asıl görevli olan diğer idari ve yargısal mekanizmaları harekete geçirecek ve burada bir çözüm bulamaması hâlinde, iddiasını Anayasa Mahkemesi önüne taşıyabilecektir. Bu nedenle kişilere bu yola başvurmadan önce ihlale neden olduğunu ileri sürdükleri işlem, eylem ya da ihmal için “*kanunda öngörölmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamını*” tüketmiş olmaları zorunluluğu getirilmiştir.

Kuşkusuz insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve Anayasa’nın üstünlüğünün sağlanması öncelikle yasama organı, idare ve diğer yargı mercilerinin görevidir. Zira yasama organı, idare ve olağan yargı mercileri bireysel hak ihlallerinin önlenmesinde daha etkin konumdadırlar. Söz konusu şikâyetlerin Anayasa Mahkemesine intikal ettirilmesinden önce ilgili mercilerin bu ihlalleri gidermeleri beklenmektedir. Örneğin, yurdun bir köşesinde gözaltına alınan bir vatandaşa kötü muamele yapılmaması öncelikle oradaki memurun, karakol amirinin, mülki idare amirinin; böyle bir muamele söz konusuysa soruşturulması Cumhuriyet savcısının, yargılamanın yapılarak ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması da ilk derece, istinaf ve temyiz mahkemelerinin görevidir. Bütün bu aşamalardan geçtikten sonra dahi ihlal ve sonuçları ortadan kaldırılamamışsa bireysel başvuru en son, nihai çare olarak devreye girecektir.

Kanun yollarının tüketilmesi şartı, bireysel başvuruda “*kanun yollarında gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz*” hükmü ile birlikte ele alındığında, bireysel başvurunun istinaf ve temyiz

benzeri veya onların uzantısı bir başvuru yolu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Anayasa Mahkemesi, sadece bir hak ve özgürlük ihlali iddiasını spesifik anayasa hukuku bağlamında incelemektedir. Diğer bir anlatımla Anayasa Mahkemesi somut olaya salt anayasa hukuku açısından bakar ve bir temel hakkın ihlalinin söz konusu olup olmadığını inceleyerek gereken kararı verir.

30. Bireysel başvuruda öne sürülen temel hak ihlali iddiasının diğer yargı mercileri önünde ileri sürülmesi zorunlu mudur?

Bireysel başvuru, ikincil derecede ve istisnai bir hak arama yoludur. Kişiler, hak ihlali iddialarını öncelikle ilk derece mahkemeleri ve yüksek mahkemeler önünde ileri sürmüş olmalıdırlar. Diğer yargı organları önünde hak ihlali iddialarının karşılık görmemesi hâlinde kişiler ancak bu yola başvurabilirler. Bu nedenle diğer yargı mercilerine bu hak ihlali iddialarını değerlendirme ve gerektiğinde ihlalin sonuçlarını giderme imkânı tanınmaksızın yapılacak bireysel başvuru reddedilecektir.

Diğer yargı mercileri önünde usulüne uygun biçimde ileri sürülmeyen bir ihlal iddiasının bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi önüne getirilmiş olması hâlinde Mahkeme, bu konudaki başvuruyu, başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilemez bulacak ve işin esasını incelemeksizin bu gerekçelerle reddedecektir.

31. Başvurucunun olağan başvuru yollarını kullanmaması nedeniyle kesin hüküm hâline gelen kamu işlemi aleyhine bireysel başvuru yapılabilir mi?

Başvurucunun ihlalin giderilmesi için kendisine tanınan bütün imkânları kullanmadan ve diğer yargı organlarına ihlalin ortadan kaldırılması fırsatını tanımadan ihlal iddiasını Anayasa Mahkemesi önüne getirebilmesi mümkün değildir. Aksine bir durumun kabulü bireysel başvurunun ikincil niteliğiyle bağdaşmaz.

Ayrıca kişilerin bireysel başvurudan önce tüketilmesi gereken idari ve yargısal yollarla ilgili mevzuatın öngördüğü usul hükümlerine, özellikle de sürelerle, uygun hareket etmeleri gerekir. Eğer temyiz

veya itiraz süresine uymamasından dolayı bu yöndeki dilekçe daha önceki aşamalarda reddedildi ise kanun yollarını usulüne uygun şekilde tüketmeme nedeniyle bireysel başvuru da reddedilir.

32. Başvurunun anayasal açıdan önem taşıması neyi ifade etmektedir?

Kabul edildiği ülkelerde anayasa mahkemelerinin iş yükünün çok büyük bir bölümünü bireysel başvuruların incelemesi oluşturmaktadır. Bu yoğunluk nedeniyle anayasa mahkemeleri temel işlevlerini yerine getiremez hâle gelmişlerdir. Öte yandan anayasa mahkemelerinin önündeki bireysel başvuruların çok büyük çoğunluğu da onların daha önce karar verip temel ilkeleri belirlediği konulara ilişkindir. Anayasa mahkemelerinin içtihadı karşısında aynı konunun tekrar eden başvurularla incelemeye sunulmaması doğal olarak beklenmektedir. Bu sorunla karşı karşıya kalan ülkelerden Almanya ve İspanya yeni bir kabul edilebilirlik kriteri olarak başvurunun anayasal önemini kabul etmişlerdir.

Anayasal önem kriteri de aslında temel hakları korumada esas görevin genel mahkemelere ait olduğu fikrinde dayanağını bulur. Bir meselede ortaya çıkan anayasa hukuku sorununun çözümü için doğrudan anayasa mahkemelerine başvurma zorunluluğunun ortaya çıkmasını ifade eder. Bu kriter gereği, anayasa mahkemeleri belli bir konuda kararını vermiş ve istikrarlı bir içtihat oluşturmuş ise diğer yargı mercilerinin buna uygun şekilde hareket ederek önlendeki somut olayları çözmeleri gerekir. Başka bir anlatımla, diğer yargı mercilerinin anayasa ve anayasa mahkemesi kararına bakarak bir olayı anayasaya uygun olarak çözüme imkânı olduğunda anayasa mahkemelerinin devreye girmemesi gerekir.

Bu ilkenin uygulanmasıyla birlikte Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruları incelemesi aşağıdaki durumlara özgülenecektir:

- a. Bir olayın ortaya çıkardığı mesele hakkında Anayasa Mahkemesinin henüz bir karar vermemiş olması.
- b. Her ne kadar daha önceden verilmiş bir karar olsa da değişen şartlar nedeniyle Anayasa Mahkemesinin önceki içtihadını yeniden ele alma, gözden geçirme ihtiyacının ortaya çıkması, o mesele hakkında yeni bir içtihat oluşturma gerekliliğini hissetmesi.

- c. Anayasa Mahkemesinin yerleşik içtihadına rağmen diğer yargı mercilerinin sistematik bir şekilde bu içtihadı göz ardı etmesi.
- ç. Başvuruya sebep olan ihlalin ciddi boyutta olması veya başvuru-cuyu esaslı biçimde etkilemiş olması.

Anayasal önem kriteri ile Anayasa Mahkemesi, temel hakları korumada esas görevin genel mahkemelere ait olduğunu, kendisinin rolünün Anayasa'yı yorumlamak, temel ilkeleri belirlemek ve genel mahkemelerin bu konudaki uygulamasını gözetmek olduğunu kesin bir şekilde belirtmektedir. Ayrıca bu kriter ile Mahkemenin ayrıntılarla boğuşurken önemli meseleleri gözden kaçırmaması ve iş yükü altında kilitlenerek başvuruları hiç veya zamanında inceleyememesi riskleri de belli ölçüde azaltılmış olacaktır.

VI. BİREYSEL BAŞVURUNUN SÜRESİ

33. Hangi tarihten itibaren Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılabilir?

Anayasa Mahkemesi, 23 Eylül 2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceleyebilecektir. Dolayısıyla 23 Eylül 2012 tarihinden önce kesinleşen kararların Anayasa Mahkemesi tarafından incelenebilmesi mümkün değildir.

Bu durumu dikkate almaksızın Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmak amacıyla gönderilen dilekçeler, zaman yönünden yetkisizlik nedeniyle reddedilecektir.

34. Bireysel başvuru için bir süre sınırlaması var mıdır? Bu sürelerin başlangıcı nedir? Ne zaman başvuru yapılabilir?

Bireysel başvurunun, kanunlarda zorunlu idari ve yargısal başvuru yolları öngörülmüşse, bu yolların tamamının "tüketildiği tarihten", "başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren" 30 (otuz) gün içinde yapılması gerekir. Bu süreyi aşan başvurular başkaca bir inceleme yapılmaksızın reddedilir.

Otuz günlük sürenin *başlangıç tarihi* olarak kesinleşmiş kararın kişiye tebliğ ya da tefhim tarihi esas alınır. Başvurunun Kanun'da gösterilen yerlerce kaydının yapılıp başvurucuya alındı belgesinin verildiği tarih ise *başvurunun yapıldığı tarih* olarak kabul edilir. Bu iki tarih arasındaki sürenin otuz günü geçmesi hâlinde başkaca bir inceleme yapılmaksızın başvurunun reddine karar verilir.

35. Başvurucu mazereti nedeniyle belirtilen sürede başvurusunu yapamamışsa, bunun telafisi mümkün müdür?

Başvurucular başvuru sürelerine uymak zorundadırlar. Bununla beraber başvuru süresinin mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazeret nedeniyle kaçırılması hâlinde, mazeretin kalktığı tarihten itibaren en geç 15 (onbeş) gün içinde başvuru formu ve eklerinin yanı sıra mazeretini belgeleyen delillerle birlikte başvuru yapılabilir.

Bu gibi istisnai durumlarda Anayasa Mahkemesi, öncelikle başvurucunun ileri sürdüğü mazereti ve sunduğu belgeleri inceleyerek mazereti kabul veya reddeder. Ancak bu değerlendirmenin ardından başvuru hakkında kabul edilebilirlik ve esas yönlerinden bir inceleme yapılabilir. Bununla beraber başvurunun niteliğine uygun düştüğü takdirde mazeret ve kabul edilebilirliğe ilişkin tek bir taslak hazırlanıp bu iki husus birlikte de karara bağlanabilir.

VII. BİREYSEL BAŞVURULARIN YAPILMASI

36. Bireysel başvuru nasıl yapılır? Mutlaka Anayasa Mahkemesine şahsen başvurulması mı gereklidir?

Bireysel başvuru, Kanun'da ve İçtüzük'te belirtilen şartlara uygun biçimde İçtüzük ekindeki ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu ya da başvuru formunda bulunması gereken bütün bilgileri içeren ve aynı formatta olan bir dilekçe kullanılarak Anayasa Mahkemesine doğrudan yapılabileceği gibi diğer mahkemeler ya da yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla da yapılabilir.

37. Başvuru formunun teslim edildiği mahkemeler ya da yurt dışı temsilciliklerde ne gibi işlemler yapılmaktadır?

Usulünce hazırlanan başvuru formu, harç tahsil makbuzuyla birlikte, yukarıda belirtilen yerlere teslim edildiğinde başvurucu ya da temsilcisine bu mercilerce alındı belgesi verilir.

Mahkemeler ya da yurt dışı temsilciliklerine teslim edilen başvuru formu ve ekleri gerekli kayıt işlemleri yapıldıktan sonra elektronik ve fiziki ortamda Anayasa Mahkemesine ulaştırılır. Bu makamlar tarafından başvuru formu ve eklerine ilişkin kabul edilebilirlik ya da esasa ilişkin herhangi bir inceleme ya da değerlendirme yapılmaz. Ayrıca dava ve diğer yargılama işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirildiği hâllerde UYAP kullanılarak form ve ekindeki veriler kaydedilir ve saklanır.

38. Bireysel başvurunun posta yoluyla yapılması mümkün müdür?

Mektup, telgraf ya da elektronik iletişim araçları kullanılarak başvuru yapılmasına imkân tanınmamıştır.

Ancak gelecekte Anayasa Mahkemesi Genel Kurulunun bu yöntemlerle ya da elektronik ortamda, güvenli elektronik imza kullanılarak, başvuru yapılabilmesine ilişkin karar alabilme imkânı bulunmaktadır. Şu an için posta yoluyla başvuru yapılabilmesi mümkün değildir ve bu şekilde yapılan başvurular usulüne uygun olmadığından reddedilecektir.

39. Başvurucular Anayasa Mahkemesi ile yazışmalarını nasıl yapacaklardır?

Başvurulara ilişkin bilgi, belge ve diğer her türlü talebin mutlaka yazılı olarak yapılması gerekir. Sözlü olarak iletilen talepler dikkate alınmamaktadır. Başvurucuların, kanuni temsilci veya avukatlarının bizzat Mahkemeye gelerek başvurularının akıbeti konusunda bilgi elde edebilmeleri imkânı bulunmamaktadır.

Aynı zamanda Anayasa Mahkemesi ile yazışmalar bireysel başvuru yapılmasındaki usule uygun olarak yapılmak zorundadır. Diğer bir ifadeyle, bu konudaki taleplerin doğrudan Anayasa Mahkemesine

veya diğer mahkemeler ya da yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yazılı olarak iletilmesi şarttır.

Dolayısıyla posta ile gelen evrakın, başvurunun değerlendirilmesinde dikkate alınması ve dosyaya dâhil edilmesi mümkün değildir.

Öte yandan bireysel başvuru dosyalarının tekemmül ettirilmesine ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi tarafından verilen ve asgari 15 (onbeş) gün olan süreler kesin olup bu süreler içinde usulüne uygun olarak gönderilmeyen bilgi ve belgeler, başvurunun değerlendirilmesinde dikkate alınmaz ve dosyaya dâhil edilmez.

40. Başvurucu, başvurusu ile ilgili olarak ilerleyen aşamalarda bilgilendirilmekte midir?

Başvurucuya başvurusu kaydedildiğinde bu durumu belirten, aynı zamanda başvuru numarasını da içeren ve daha sonraki yazışmalar da bu numarayı belirtmesi istenen bir yazı gönderilir.

Bunun dışında Mahkemeden başvurucuya başvurusu hususunda yazılı ya da sözlü herhangi bir bilgilendirme yapılmamaktadır. Bu noktada Bölümler ve Komisyonlarca verilen kabul edilebilirlik ve esasa ilişkin kararların tebliğ edildiğini hatırlatmakta yarar vardır.

41. Başvurucu, hangi süreler içinde başvurusunun karara bağlanmasını beklemelidir?

Anayasa Mahkemesinde başvuruların incelenmesi herhangi bir süreye bağlanmamıştır. Bu nedenle bir başvurunun ne kadar sürede sonuçlanacağının önceden bilinmesi mümkün değildir. Mahkeme önündeki yargılamanın süresi; başvurunun niteliği, tarafların gerekli bilgileri Mahkemeye sunmasındaki özeni ya da duruşmalı olması gibi pek çok etkene bağlı olarak değişecektir.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi, başvuruları, sadece tarih itibarıyla geliş sırasına göre değil, önem ve aciliyeti gibi kıstasları da nazara alarak incelemeye alabilmektedir.

VIII. BİREYSEL BAŞVURULARIN İNCELENMESİ

42. Anayasa Mahkemesince bireysel başvuru çerçevesinde yapılacak incelemenin kapsamı nedir?

Anayasa Mahkemesinin incelemesi, yargı kararına temel oluşturan maddi olguların veya olaya uygulanacak kuralın belirlenmesini ya da kararı veren hâkim veya hâkimlerin takdir yetkisinin değerlendirilmesini içermez. İnceleme sadece başvuruçunun anayasal temel hak ihlali iddiasının doğruluğu üzerindedir

Anayasa Mahkemesi somut olay bağlamında başvuruçunun Anayasa'da işaret edilen haklarından birinin ihlal edilip edilmediği yönünden bir denetim yapmakla yükümlüdür. İhlalin tespiti hâlinde de bunun ortadan kaldırılması için alınması gerekli tedbirlere hükmedebilecektir.

43. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yeni bir itiraz ya da temyiz yolu mudur?

Anayasa Mahkemesi, mahkemelerin kararlarını her türlü hukuka aykırılık sorunu açısından inceleyebilecek bir süper temyiz makamı değildir. Bireysel başvuru, Anayasa Mahkemesinin bir temel hak ihlali iddiasını spesifik anayasa hukuku yönünden incelemesine imkân tanıyan istisnai bir yargı yoludur.

Mahkeme kararlarının Anayasa'da işaret edilen temel haklara ilişkin olmayan yönlerinin Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmesi söz konusu olmayacaktır. Bu, Anayasa Mahkemesi önüne getirilen mahkeme kararlarının belirli konularla sınırlı olarak incelenebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, olağan kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara yönelik iddiaları içeren bir başvuru, Anayasa Mahkemesince öncelikle ve başvurunun esasına girilmeksizin reddedilir.

Bireysel başvurunun temyizden temel farkı, temyiz yolunda kanunun ve usulün doğru uygulanıp uygulanmadığı denetlenirken, bireysel başvuruda bir yargı kararı sonucunda bireyin temel hakkının ihlal edilip edilmediği incelenecektir. Kanunların doğru uygulanmasını ve yorumlanmasını sağlamak temyiz mahkemeleri olan Yargıtay, Danıştay ve diğer yüksek mahkemelerin görevidir. Oysa

Anayasa Mahkemesi önüne gelen başvurularda kanunun doğru uygulanıp uygulanmadığı yönünden değil, temel hak odaklı bir inceleme yapacaktır. Bu anlamda kanunlar gerek idare gerekse mahkemeler tarafından doğru uygulanmış olsa bile, hak ihlali ortaya çıkabileceği gibi, kanunlar doğru uygulanmamış olsa bile bir hak ihlali meydana gelmemiş olabilir.

44. Başvurunun idari yönden reddi nedir? Buna karşı itiraz mümkün müdür?

Başvurunun süresinde yapılmaması, bireysel başvuru formu ve eklerinin gerekli şekil şartlarını taşıyamaması veya tespit edilen eksikliklerin verilen kesin sürelerde tamamlanmaması hâllerinde başvurunun idari yönden reddine karar verilir. Bu karar başvurucuya tebliğ edilir. Başvurucunun söz konusu kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde Anayasa Mahkemesine itiraz imkânı bulunmaktadır.

Bu konuya ilişkin itiraz ilgili Komisyonlarca incelenerek karara bağlanır ve bu karar kesindir.

45. Bireysel başvuruların Bölüm ve Komisyonlar arasında dağıtımı nasıl yapılır?

Bireysel Başvuru Bürosu tarafından kaydı yapıp numara verilen başvuruların Bölümler ve Komisyonlar arasında dağıtımı, otomatik olarak yapılır. Ancak nitelikleri itibarıyla birleştirilerek incelenmesi gereken dosyalar ilk olarak kayda alınan başvuru dosyasında birleştirilerek karara bağlanır.

46. Bireysel başvuruların incelenme sırası nasıldır?

Bireysel başvuruların Bireysel Başvuru Bürosu tarafından kayda alınış sırasına göre incelenerek karara bağlanması esası benimsenmiştir. Bununla beraber Anayasa Mahkemesi, başvuruların konuları itibarıyla önemini ve aciliyetini göz önünde bulundurarak belirlediği kriterler çerçevesinde farklı bir inceleme sıralaması da yapabilir.

Örneğin başvurucunun yaşam hakkına ve maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne yönelik başvurular önem ve aciliyet arz eden

başvurular olarak değerlendirilip diğerlerine göre öncelikli olarak incelenip karara bağlanacaktır.

47. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruların incelenmesinde resen bilgi ve belge toplayabilir mi ve gerekli gördüğü kişileri dinleyebilir mi?

Anayasa Mahkemesi, kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında yasama, yürütme, yargı organları, kamu idareleri, kamu görevlileri, bankalar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle doğrudan yazışır, bilgi ve belge ister, gerekli gördüğü her türlü belge, kayıt ve işlemi inceler, bilgi almak üzere her derece ve sınıftan kamu görevlileri ile ilgilileri çağırabilir, idare ve diğer tüzel kişilerden temsilci isteyebilir.

Mahkeme, başvuru ya da kamu otoritesinin, istenen bilgi ya da belgeyi sunmaktan kaçındığı ya da bir delili gizlediği yahut her ne suretle olursa olsun davet edildiği hâlde yargılamaya etkili bir şekilde katılmadığı kanaatine varırsa, bu durumdan gerekli sonuçları çıkararak kararını verir.

48. Anayasa Mahkemesi tanık dinleyebilir mi, bilirkişi atayabilir mi, keşif ya da duruşma yapabilir mi?

Komisyonlar başvuruların kabul edilebilirliği konusundaki kararlarını dosya üzerinden vermek zorundadırlar.

Ancak Bölümler, başvuruları dosya üzerinden incelemekle beraber resen ya da başvuru veya Adalet Bakanlığının talebi üzerine gerekli görülmesi hâlinde duruşma yapılmasına karar verebilirler. Duruşma yapılmasına karar verilmesi hâlinde, duruşmanın yeri, günü ve saati ilgililere bildirilir. Duruşma esnasında duruşma tutanağı düzenlenir. Tutanak örnekleri, talepleri hâlinde başvuru ve Adalet Bakanlığı ile varsa diğer ilgililere verilir.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruların incelenmesi esnasında istisnai de olsa tanık dinleyebilir, bilirkişi atayabilir veya keşif yapılmasına karar verebilir.

49. Bireysel başvurunun incelenmesinde Anayasa Mahkemesine ulaşan bilgi ve belgeler başvuru ile paylaşılacak mıdır?

Anayasa Mahkemesinin bilgi ve belge isteme yetkisi çerçevesinde kendisine ulaşan bilgi ve belgeler, 15 (onbeş) günlük süre içinde görüşlerini sunabilmeleri için başvurucuya tebliğ edilir.

Ayrıca kabul edilebilirliğine karar verilen başvurunun bir örneğinin bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilmesinin ardından, eğer Adalet Bakanlığı yazılı görüşünü bildirirse, bu görüş de varsa kendi değerlendirmelerini 15 (onbeş) gün içinde sunması için başvurucuya tebliğ edilir.

50. Bireysel başvuru yapılması, başvuruya konu kamu işleminin infazını ya da icrasını durdurur mu?

Bireysel başvuru yapılmasının kesinleşen kamu işlemine yönelik doğrudan bir etkisinin bulunmaması nedeniyle, bu işlemin infaz ya da icrasının durdurulması söz konusu olmamaktadır. İlke olarak Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı ve bunun infazına kadar başvuru konusu işlem geçerliliğini sürdürür ve dolayısıyla da etkili olmaya devam eder.

51. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruda tedbir kararı verebilmesinin şartları nelerdir?

Anayasa Mahkemesi, tedbir kararı almayı çok istisnai durumlarda kabul etmektedir. Başvurucunun yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike bulunduğu anlaşılması üzerine, Bölümlerce esas inceleme aşamasında gerekli tedbirlere resen veya başvuru talebi üzerine karar verilebilir.

Bu gibi istisnai durumlara özgü olarak başvurunun esas incelemesine geçilmesini de hızlandıran mekanizmalar kabul edilmiştir: Tedbir kararına başvurulmaması hâlinde başvuru yaşamına ya da maddi veya manevi bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehlike bulunduğu anlaşılması üzerine, Komisyonlarca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesi derhâl yapılarak, tedbir hususunu karara bağlamak üzere başvuru ilgili Bölüme gönderilir.

Bölüm, tedbire karar vermesi hâlinde gereğinin ifası için bunu ilgili kişi ve kurumlara bildirir.

Öte yandan tedbir kararı verilen başvurunun esası hakkındaki kararın en geç altı ay içinde alınması gerekir. Tedbirin devamı konusunda yeni bir karar alınmadığında, başvuru hakkının ihlal edilmediğine ya da başvurunun düşmesine karar verildiği durumlarda tedbir kararı kendiliğinden kalkar.

52. Anayasa Mahkemesi, AİHM önündeki başvurularda olduğu gibi dostane çözüm yolunu kullanabilecek midir?

Anayasa Mahkemesi önünde başvuruların dostane çözüm usulüyle sonuca bağlanması düzenlenmemiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi, kendisi dışında başka bir usulle de olsa ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığını tespit etmesi hâlinde başvuru hakkında düşme kararı verebilecektir.

53. Davadan feragat mümkün müdür? Sonuçları nelerdir?

Bireysel başvurudan feragat mümkündür. Başvurucunun davasından feragati hâlinde düşme kararı verilir.

Ancak feragat edilen bir başvuru hakkında, Anayasa'nın uygulanması veya yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kılması hâllerinde düşme kararı verilmeyerek Anayasa Mahkemesi tarafından incelemeye devam edilmesi kararı alınabilir ve bu başvuru esastan sonuçlandırılabilir.

IX. ANAYASA MAHKEMESİNİN BİREYSEL BAŞVURUDA VERDİĞİ KARARLAR

54. Bireysel başvuruya ilişkin verilebilecek kararlar nelerdir?

Komisyonlarca başvuruların kabul edilebilir ya kabul edilemez olduğuna karar verilir.

Komisyonlarca verilen kabul edilebilirlik kararı üzerine Bölümlere intikal ettirilen başvurulara ilişkin olarak Bölümler tarafından bir temel hakkın ihlal edildiği ya da edilmediği yönünde iki tür karar alınması mümkündür.

55. Kabul edilebilirlik kararı ile esasa ilişkin karar arasındaki fark nedir?

Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvurular esas itibarıyla iki aşamalı incelemeye tâbi tutulmaktadır. İlk olarak başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını taşıyıp taşımadığına bakılır. Bu şartları taşımayan başvurular, başka bir inceleme yapılmaksızın reddedilir. Kesin nitelikteki ve kural olarak Komisyonlar tarafından verilen bu karar, başvurunun esasına ilişkin bir inceleme yapılmaksızın alınmaktadır.

Başvuruya konu olayda temel hak ihlalinin bulunup bulunmadığı yönündeki inceleme ise esas aşamasında ve Bölümler tarafından yapılmaktadır. Bu kararda, bir temel hak ihlalinin bulunup bulunmadığı ve şayet böyle bir ihlal tespit edilmişse bunun giderilmesi için yapılması gerekenler belirtilmektedir.

56. Komisyonlarca kabul edilebilir bulunan başvuru hakkında sonradan kabul edilemezlik kararı verilebilmesi mümkün müdür?

İlke olarak kabul edilebilirlik hususu Komisyonlar tarafından karara bağlanır.

Bununla beraber Bölümler, kabul edilebilirliğe ilişkin bir engelin varlığını esas inceleme aşamasında tespit etmeleri ya da bu durumun kabul edilebilirlik kararı alınmasından sonra ortaya çıkması hâlinde, başvuru hangi aşamada olursa olsun, başvurunun esasını karara bağlamadan önce kabul edilemezlik kararı verebilirler.

57. Bireysel başvuruda düşme kararı verilebilir mi?

Anayasa Mahkemesi başvurunun sürdürülmesini haklı kılan bir sebep olmadığı kanaatine vardığında başvuru hakkında düşme kararı alabilmektedir.

Örneğin başvurucunun davadan açıkça feragat etmesi, davasını takipsiz bıraktığının anlaşılması, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kalkmış olması ya da Anayasa Mahkemesince saptanan benzer nitelikteki başka bir gerekçeden ötürü başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir sebep yoksa başvuru hakkında düşme kararı verilir.

58. Anayasa Mahkemesi esasa ilişkin hangi kararları verebilir ve bu kararların özelliği nedir?

Bölümler kabul edilebilirliğine karar verilen bir başvuru hakkında bir temel hakkın ihlal edildiği ya da edilmediği yönünde iki tür karar almaktadırlar.

Kamu işleminde ihlal bulunmadığı kararı, işlemin Anayasa'ya uygunluğunun tespiti anlamına geldiğinden kişilerin hakları üzerinde bir değişiklik meydana getirmemektedir.

Ancak bir temel hakkın ihlalinin tespiti kararı ise yeni bir durum ortaya çıkardığından Anayasa Mahkemesinin ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere de hükmetmesi gerekir.

59. Bölümlerce verilen bir hakkın ihlal edildiği yönündeki kararın sonuçları nelerdir?

Anayasa Mahkemesi, kamu işlemiyle bir temel hakkın ihlal edildiğini tespit ederse, öncelikle bu ihlalin giderilmesi için yeniden yargılama yapılmasına gerek olup olmadığına karar vermelidir.

Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar yoksa başvurucu lehine uygun bir tazminata hükmedilebilir. Ancak tazminat miktarının tespitinin, daha ayrıntılı bir incelemeyi gerektirmesi hâlinde, Bölüm bu konuyu kendisi karara bağlamaksızın genel mahkemelerde dava açılması yolunu da gösterebilir.

Yeniden yargılama yapılması hukuki bir gereklilik ise ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için Anayasa Mahkemesi dosyayı ilgili mahkemeye gönderir. İlgili mahkeme, Bölümün ihlal kararında açıkladı-

ğı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde yeniden yargılama yapar ve mümkünse dosya üzerinden ivedilikle karar verir.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi kararında, gerekli görüldüğü takdirde, ihlalin ve sonuçlarının hangi şekilde ortadan kaldırılabileceği hususunda yapılması gerekenler belirtilir.

60. Kararlar kimlere tebliğ edilmektedir?

Bölümler ve Komisyonlarca verilen kararların birer örneği başvuru-cuya, Adalet Bakanlığına ve diğer ilgililere tebliğ edilir.

Ancak başvurucunun avukatı ya da kanuni temsilcisi varsa onunla yapılan yazışmalar ya da ona yapılan tebligatlar başvurucuya yapılmış sayılır.

61. Hangi kararların yayımlanması gereklidir?

Bölüm kararlarının tümü Anayasa Mahkemesinin internet sitesinde yayımlanır. Komisyon kararlarından ise kabul edilebilirlik açısından ilkesel önem taşıyanlarının yayımlanması esası benimsenmiştir.

Öte yandan Bölüm Başkanının tespit ettiği, Bölüm tarafından verilen pilot karar niteliğinde ya da içtihadın ortaya konulması açısından ilkesel önemi haiz kararlar Resmî Gazete’de yayımlanır.

62. Mahkeme kararlarına karşı itiraz imkânı var mıdır? Bu kararlar bağlayıcı mıdır?

Bölümler ve Komisyonlarca verilen kabul edilebilirlik ya da esasa ilişkin kararlar kesindir ve bunlara karşı itiraz edilebilmesi mümkün değildir. Bu kararlar, Anayasa Mahkemesinin diğer kararları gibi yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

Başvurunun idari yönden reddine yönelik kararlara karşı ise bunun tebliğinden itibaren 7 (yedi) günlük süre içinde itiraz imkânı bulunmaktadır. Bu nevi itirazlar Komisyonlarca incelenip kesin karara bağlanır.

63. Bireysel başvuru hakkının kötüye kullanımı hâlinde bir yaptırım uygulanmakta mıdır?

Başvurucunun hakkını açıkça kötüye kullanması yaptırımı gerektirir. Başvurucunun istismar edici, yanıltıcı ve benzeri nitelikteki davranışları hakkın kötüye kullanımı olarak kabul edilmektedir.

Bunun tespiti hâlinde başvuru reddedilir ve başvurucunun yargılama giderleri dışında, ikibin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasıyla cezalandırılmasına karar verilir. Bir disiplin para cezası olan bu ceza, verildiğinde kesin nitelikte olup itiraz imkânı bulunmamaktadır.

X. BİREYSEL BAŞVURU BAĞLAMINDA AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ VE ANAYASA MAHKEMESİ İLİŞKİSİ

64. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yolunu kapatmakta mıdır?

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin öngördüğü koruma mekanizmaları ikincil nitelikte mekanizmalar olup, Sözleşme'de düzenlenen hakları güvence altına almak Sözleşme'nin 1. maddesine göre taraf devletlerin yükümlülüğündedir. AİHM kurulduğu günden bu yana kendi yetkisinin ikincil nitelikte bir yetki olduğunu ve temel hak ihlali iddialarının esas olarak taraf devletlerin iç hukuklarında incelenip çözüme kavuşturulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Öte yandan, anayasa mahkemelerine yapılan bireysel başvuru ile AİHM'e yapılan bireysel başvuru birbirinden farklıdır. AİHM'e bireysel başvuru, Sözleşme'ye taraf olmanın doğal sonucu olup taraf oldukları sürece devletlerin bu yola başvurmayı engellemeleri mümkün değildir.

Ülkemizde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun başlanmasıyla birlikte bireyler Anayasa Mahkemesine başvurabilecekleri gibi diledikleri takdirde AİHM'e de başvurabilirler, buna engel bir düzenleme yoktur. Bununla beraber, Anayasa Mahkemesine birey-

sel başvuru yolu, iç hukukun bir parçası hâline geldiğinden, AİHM'e başvurmadan önce kullanılması gereken bir yol olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu sebepten bireysel başvurunun AİHM'e başvuru yolunu kapattığı şeklindeki yorum doğru değildir. Anayasa Mahkemesi tarafından bireysel başvuru sonucunda verilen kararın, hak ihlalini ortadan kaldırmadığı ve mağduriyetin devam ettiği düşünülüyorsa, bu karardan sonra ilgililerin AİHM'e başvurmasına bir engel bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle, nihaî olarak AİHM'e başvurmak mümkündür.

65. Bireysel başvuru yargılama sürelerini uzatmakta mıdır, yargı kararlarının kesinleşmesinde gecikmelere neden olacak mıdır?

Bireysel başvuru, her şeyden önce olağan yargı yolunun dışında olduğundan, mahkeme kararlarının kesinleşmesine herhangi bir etkisi yoktur. Bu nedenle de bu yolun yargılama sürelerini uzatacağı savı geçerli değildir. Şöyle ki olağan yargı yollarının tüketilmesinin ardından yargı kararı infaz edilebilir bir nitelik kazanacak ve tüm taraflar açısından bağlayıcı hâle gelecektir. İlgililerin bu karar aleyhine bireysel başvuru yapmaları kararın infazını engellemeyeceğinden yargılama sürelerinin uzaması söz konusu değildir.

Bireysel başvurunun AİHM'e yapılacak başvuruları geciktirdiği iddiasına gelince, Anayasa Mahkemesinde bireysel başvuruların sonuca bağlanmasının daha hızlı olacağı beklenmelidir. Dolayısıyla kişiler AİHM önündeki yargılama süresini de beklemeksizin daha kısa sürede hak ihlali iddialarının cevabını iç hukukumuzda bulma imkânına kavuşacaklardır. Anayasa Mahkemesince ihlalin tespiti ve sonuçlarının giderilmesine yönelik verilen kararın ardından başvurucular ayrıca AİHM'e gitmeye gerek görmeyeceklerdir.

66. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruları incelerken Anayasa'yı mı yoksa Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni mi esas alacaktır?

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruları incelerken kararını Anayasa hükümlerine göre verecektir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ilk önce bireysel başvuru konusu hakların neler olduğunun belirlenmesinde kullanılması gereken bir kriterdir.

Öte yandan bütün idari ve yargısal makamlarca Sözleşme'ye uyulması bir zorunluluk olduğundan Anayasa Mahkemesinin kararını alırken Anayasa hükümlerini mümkün olduğu ölçüde Sözleşmeye uygun şekilde yorumlayıp bir sonuca varması gerekmektedir.

T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ

Ahlatlıbel Mahallesi İncek Yolu Serpmeleri No: 4 06805 Çankaya / Ankara
Tel: 0 312 463 73 00 • Faks: 0 312 463 74 00
e-posta: bilgi@anayasa.gov.tr
www.anayasa.gov.tr

Bu kitapçık Avrupa Birliği, Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilen ve Avrupa Birliği ile Avrupa Konseyinin Ortak Programı olan “Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Projesi” kapsamında basılmıştır. Projenin ihale makamı Merkezi Finans ve İhale Birimidir.

Funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL
OF EUROPE
CONSEIL
DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe